

УДК 349.3

ПРИНЦИП СОЛІДАРНОСТІ В СОЦІАЛЬНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Гнатенко К. В.,
*головний спеціаліст відділу організаційного
забезпечення та контролю у сфері
нотаріату управління з питань нотаріату
(Головне територіальне управління юстиції
у Харківській області),
канд. юрид. наук*

Соціальне забезпечення населення є невід'ємним елементом системи прав і свобод людини і громадянина демократичної правової держави, якою, відповідно до Конституції, є і Україна. Однак проголошені, але не реалізовані на практиці права, зокрема право на соціальне забезпечення, віддаляють державу від спрямованого курсу демократичних перетворень та суспільного добробуту. Тому для ефективної та дієвої реалізації права на соціальне забезпечення населення держава встановлює систему принципів, на основі якої ґрунтується соціальне забезпечення. Ці принципи визначають засади правового регулювання та реалізації цього права.¹ Вони відіграють важливу роль у становленні й розвитку соціального забезпечення: а) служать засадами об'єднання окремих правових норм у єдину логічну систему; б) дають змогу вирізнити специфічні ознаки відповідної галузі; в) дають можливість ретельно і змістовно усвідомити смисл конкретної норми, що стосується соціального забезпечення, й визначити загальну спрямованість і головні тенденції його розвитку; г) допомагають правильно розуміти сутність законодавства про соціальне забезпечення та його взаємозв'язок з економікою, соціальною політикою держави, правосвідомістю громадян; д) виступають підґрунтям для здійснення тлумачення правових норм, особливо у випадках, коли нормативні акти містять протиріччя.²

Одним із галузевих принципів соціального забезпечення є принцип солідарності в соціальному забезпеченні населення України, сутність якого полягає в тому, що формування соціальних фо-

¹ Хомич І. Поняття і система принципів соціального забезпечення населення України. *Публічне право*. 2013. № 3 (11). С. 182.

² Гончаров В. О. Соціальне обслуговування як організаційно-правова форма соціального забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05; ІДП НАН України. Київ, 2011. С. 40.

ндів здійснюється переважно за рахунок працездатного населення, а кошти з цих фондів спрямовуються на забезпечення громадян, які мають на це право внаслідок часткової або повної втрати працездатності або які внаслідок інших причин не можуть самостійно себе забезпечувати. Тобто відбувається перерозподіл коштів від працездатних – непрацездатним, від здорових – хворим, від працюючих – безробітним тощо. Працюючі відраховують частину заробітку на утримання безробітних під зобов'язання держави, яка гарантує їм, що при настанні безробіття інші громадяни робитимуть відрахування на їх утримання або утримання їх сімей.

Сама ідея солідарності, як зазначає С. М. Прилипко, виникла з факту суспільного життя та впливає з почуття взаємної відповідальності, що поєднує громадян як членів суспільства, об'єднує всі покоління – минуле, теперішнє й майбутнє; є основою будь-якого суспільства. Адже людина мешкає та працює в певному суспільстві, а тому не здатна ні до чого без його допомоги, особливо в тих випадках, коли настає хвороба, старість, самотність, бідність тощо. Вона є соціальною особистістю, створена, щоб жити у суспільстві, бо кожна людина складає частину єдиного солідарного цілого.¹ Солідарність відіграє надзвичайно важливу роль у спільному житті не тільки людей, а й усіх живих істот. На принципі солідарності будується соціально-філософська система солідаризму. Таким чином, солідарність розглядається не лише як принцип, а також як морально-етичний постулат, на який повинен опиратися увесь суспільний устрій. Солідарність та солідаризм, в їх практичній площині, зводяться до солідарної дії з метою досягнення спільної мети та принципу «один за всіх та всі за одного».

Тобто солідарність – це спільність інтересів, єдність дій, спільна відповідальність. Кожна людина як член суспільства несе відповідальність за існування інших в його складі, і ця відповідальність має взаємний характер. Держава має заохочувати особистість до служіння суспільству. Бувають випадки, коли людина не може отримати допомогу, підтримку від сім'ї, друзів (або від спілок чи об'єднань, членом яких вона є) або цієї допомоги недостатньо. На цей випадок існує державна система соціального забезпечення. Можливість реалізації права особи вимагати від держави забезпечення в разі настання соціального ризику існує завдяки, так би мовити, механізму передачі добробуту, який є втіленням ідеї солідарності. Кожен індивід (поко-

¹ Прилипко С. М. Проблеми теорії права соціального забезпечення. Харків: ПП «Берека-Нова», 2006. С. 237.

ління) робить своєю працею внесок у суспільний добробут, щоб при необхідності суспільство мало можливість здійснити підтримку конкретного індивіда.¹ Завдяки солідарності людина в разі необхідності отримує соціальне забезпечення за правом, а не через милість чи благодійність. Ідея солідарності ґрунтується на допомозі сильніших слабким, на взаємній підтримці та обов'язках громадян перед державою та один перед одним. Вона передбачає єдність і цілеспрямоване об'єднання різних груп і верств суспільства навколо основних визначених державою цілей і цінностей, як поточних, так і на довгострокову перспективу.

На міжнародному рівні також ставляться завдання й цілі щодо запровадження солідарних засад у соціальному забезпеченні, яке повинно здійснюватися на підставі загальнонаціональної солідарності й справедливого розподілу доходів, підвищення людської гідності й соціальної справедливості. У 1995 р. ООН прийняла Декларацію принципів толерантності², де наголошується на необхідності застосування принципу солідарності в соціальному забезпеченні. Солідарність є одним із шести принципів Хартії основних прав Європейського Союзу.

На підставі викладеного можемо констатувати: принцип солідарності є ключовим принципом соціального забезпечення, суть якого полягає в тому, що здоровий платить за хворого, працездатний утримує непрацездатного, працюючий і суспільство в цілому підтримують безробітного. Цей принцип передбачає спільну відповідальність людей, що ґрунтується на особистій відповідальності та злагоді, єдності й спільності інтересів. Згуртованість дає змогу виявити й оцінити спільні інтереси, типові для певної групи людей, схожі спільні риси й однакові ризики. Це створює конструктивну основу для спільного захисту інтересів, протистояння небезпеці й зменшення ризиків.

¹ Яковюк І. В. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Нац. юрид. акад. України. Харків, 2000. С. 104, 105.

² Декларація принципів толерантності, схвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 28-й сесії в Парижі 16 листоп. 1995 р. *Вісн.* 2002. № 11(128). С. 12-13.